

دبیر شورای هماهنگی مبارزه با مواد مخدر استان یزد در یادداشتی عنوان کرد؛

نقش فضاهای عمومی در افزایش اعتیاد

باورهای غلط درباره اعتیادآور نبودن برخی مواد مخدر باعث شده تا برخی از زنان، این مواد محرک را به عنوان داروی لاغری و کاهش وزن استفاده کنند. گفت‌وگوهای غیررسمی در این فضاها، گاهی به توصیه‌هایی درباره مواد آرامش‌بخش یا داروهای خاص ختم می‌شود که نه تنها تخصصی نیست، بلکه می‌تواند سرآغاز یک وابستگی و اعتیاد باشد.

ابعاد مسئله؛ نگرانی‌هایی که باید جدی گرفت

وسعت این چالش وقتی روشن‌تر می‌شود که به روندهای سنتی آغاز مصرف نگاه کنیم. داده‌های موجود نشان می‌دهد که سن اعتیاد در ایران پایین‌تر از میانگین جهانی است و این روند نزولی، خود زنگ خطری جدی محسوب می‌شود.

چرا فضاهای عمومی به کانون بحران تبدیل می‌شوند؟

برای درک این پدیده، باید به چند عامل اساسی توجه کرد: نخست: خلأ نظارتی؛ برخی فضاهای عمومی مانند بعضی از قهوه‌خانه‌ها، آرایشگاه‌های زنانه و کافی شاپ‌ها، بدون مجوز و خارج از چارچوب نظارت دستگاه‌های متولی فعالیت می‌کنند. تحقیقات نشان داده که مکان‌های دارای مجوز دولتی و واقع در خیابان‌های اصلی، کمترین آسیب را داشته‌اند. یعنی هرچه نظارت کمتر باشد، خطر بیشتر است.

دوم: تغییر الگوی مصرف؛ از قلیان‌های آلوده به مواد محرک تا قهوه‌های دستکاری‌شده با ترکیبات نپرواز، الگوی مصرف مواد مخدر را در فضاهای عمومی تغییر داده است. مصرف‌کننده‌ای که تصور می‌کند فقط قلیان می‌کشد یا قهوه می‌نوشد، ممکن است ناآگاهانه به مواد مخدر دسترسی پیدا کند. سوم: اقتصاد زیرزمینی؛ فروش مواد مخدر در این فضاها، سودآوری بالایی برای افراد سودجو دارد. برخی مراکز عرضه قلیان برای کسب سود بیشتر، مشتریان‌شان را وابسته می‌کنند تا مراجعات مکرر داشته باشند.

چهارم: بی‌دفاعی فضاهای شهری؛ پارک‌ها و فضاهای عمومی که نورپردازی مناسبی ندارند یا در حاشیه شهر قرار گرفته‌اند، به پناهگاهی امن برای معتادان تبدیل می‌شوند.

راهکارها؛ از انفعال به کنش

برای اینکه فضاهای عمومی از یک تهدید به فرصت تبدیل شوند، چه باید کرد؟

نخست اینکه تحول در رویکردهای پاکسازی در قالب عملیات‌های مقطعی و سطحی نه تنها ریشه‌کن کننده نیست، بلکه معتادان را تنها

شهر، فقط خیابان‌ها و ساختمان‌هایش نیست. شهر، مردمی است که در آن نفس می‌کشند، رفت‌وآمد می‌کنند و در فضاهای عمومی‌اش گرد هم می‌آیند. برخی فضاهای عمومی، مکان‌هایی هستند که زندگی روزمره در آنها جریان دارد. اما گاهی این فضاها، از یک پاتوق ساده، به کانونی برای گسترش یک چالش پنهان یعنی اعتیاد تبدیل می‌شوند.

مشاهدات میدانی و گزارش‌های متعدد نشان می‌دهد که در برخی از پارک‌ها و فضاهای عمومی شهری، مواد مخدر به صورت پنهان یا آشکار عرضه می‌شود. این پدیده، شایسته توجه جدی است؛ وقتی فضاهای عمومی شهر به محل عرضه و مصرف مواد تبدیل می‌شود، دیگر نمی‌توان از کنار آن به سادگی گذشت.

بررسی‌های انجام‌شده در یکی از شهرهای کشور، ابعاد این مسئله را به خوبی نشان می‌دهد. بر اساس یافته‌های این پژوهش، شمار قابل توجهی از پاسخگویان، توزیع مواد مخدر در پارک‌ها را تأیید کرده‌اند. همچنین در دیگر اماکن عمومی نیز چنین مواردی گزارش شده است. آنچه این یافته‌ها را هشدار دهنده‌تر می‌کند، رابطه مستقیم و معنادار میان استفاده از فضاهای عمومی و گرایش به اعتیاد است؛ یعنی هرچه افراد بیشتر در این فضاها تردد کنند، خطر درگیر شدن با مواد مخدر نیز بیشتر می‌شود.

وقتی فضاهای عمومی به پاتوق تبدیل می‌شود

پارک‌ها، قرار بوده محل تفریح و آرامش باشند اما در برخی نقاط، به مکانی برای پاتوق‌های شبانه‌روزی معتادان بدل شده‌است؛ گزارشی میدانی از این مناطق، تصویری قابل تأمل را پیش روی ما قرار می‌دهد: گروه‌هایی از مصرف‌کنندگان و خرده‌فروشان، فضای پارک‌ها را که معمولاً باید جای بازی کودکان باشد، به پاتوق خود تبدیل کرده‌اند.

این مسئله تنها به کلان‌شهرها محدود نیست. آنچه این وضعیت را بحرانی‌تر می‌کند، برخی اقدامات مقطعی است. تجربه نشان داده که عملیات‌های پاکسازی هرچند مؤثرند، اما موقتی بوده و گره این معضل را باز نکرده است. معتادان همچنان پارک‌ها را پاتوق خود کرده‌اند و در دسته‌های چند نفره شب‌ها فضای حاشیه بوستان‌ها را در اختیار می‌گیرند.

دیگر فضاهای عمومی نیز از این قاعده مستثنا نیستند. مکان‌هایی که محل گفت‌وگوهای صمیمانه و دورهمی‌های دوستانه بود، امروز در برخی موارد به محلی برای معامله و مصرف مواد مخدر تبدیل شده و در برخی مکان‌های عمومی، مصرف مواد مخدر بحث روز است.

برخی کارشناسان، سیگار و قلیان را دروازه ورود به اعتیاد می‌دانند؛ تجربه‌های میدانی نشان می‌دهد که بسیاری از افراد دارای سابقه اعتیاد، پیش از سنین بزرگسالی مصرف الکل، سیگار یا قلیان را آغاز کرده‌اند.

از یک نقطه به نقطه دیگر جابجا می‌کند. لذا نیاز به برنامه‌های مستمر و جامع داریم که حلقه‌های بعدی آن نیز دیده شده باشد.

دوم تبدیل فضاهای عمومی به کانون‌های مثبت؛ به جای اینکه پارک‌ها به پاتوق معتادان تبدیل شود، می‌توان با برنامه‌های فرهنگی، ورزشی و تفریحی، آنها را به فضایی امن و جذاب برای همه‌ی شهروندان تبدیل کرد.

سوم نظارت هوشمندانه و هدفمند؛ نه با برخوردهای سلبی صرف، بلکه با حضور فعال مددکاران اجتماعی در این فضاها؛ مددکار با رفتار هوشمندانه، می‌تواند خصایص مثبت فرد را تقویت کند.

چهارم برخورد جدی با مراکز متخلف؛ باید با مراکزی که اقدام به سرویس‌دهی مواد مخدر می‌کنند، برخورد قاطع و قانونی صورت گیرد. پلمب اماکن متخلف نمونه‌ای از این اقدامات است.

پنجم آگاه‌سازی و فرهنگ‌سازی؛ فرهنگ‌سازی و آگاه‌سازی بهترین راهکارهای مقابله با گسترش اعتیاد است. مردم باید نسبت به خطرات این فضاها آگاه شوند و بدانند که هرگونه خرید و فروش مواد در این مکان‌ها، نه یک رفتار عادی، که یک جرم آشکار است.

ششم مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد؛ یکی از بهترین و مؤثرترین راه‌های پیشگیری از اعتیاد، استفاده از ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد است، زیرا این تشکلات به دلیل ارتباط مؤثر با مردم، می‌توانند نقش پلی بین جامعه و دستگاه‌های رسمی ایفا کنند.

هفتم توانمندسازی بهبودیافتگان؛ توانمندسازی بهبودیافتگان از اعتیاد و اشتغال‌زایی برای آنان نقش مهمی در اثربخشی برنامه‌های پیشگیری دارد. یک فرد بهبودیافته که شغل و جایگاه اجتماعی پیدا می‌کند، نه تنها خودش به مواد بر نمی‌گردد، بلکه می‌تواند الگویی برای دیگران باشد.

هشتم نظارت بر مراکز عرضه قلیان و قهوه؛ با توجه به گزارش‌های موجود، ضرورت دارد نظارت بر این مراکز به شدت افزایش یابد و نمونه‌برداری‌های منظم از توتون قلیان‌ها در دستور کار قرار گیرد.

سخن پایانی؛ مسئولیت جمعی در برابر چالش پنهان

فضاهای عمومی، قلب تپنده هر شهری هستند. وقتی این فضاها به پاتوق معتادان تبدیل می‌شود، در واقع قلب شهر بیمار شده است. این فضاها نباید به کانونی برای گسترش اعتیاد تبدیل شود. این مسئولیت تنها بر عهده پلیس یا نهادهای خاص نیست؛ همه ما در قبال این چالش مسئولیم.

پیشگیری از اعتیاد در فضاهای عمومی، نیازمند اراده جمعی، برنامه‌ریزی مستمر و نگاه علمی است. اگر امروز برای ساماندهی این فضاها هزینه نکنیم، فردا باید هزینه‌های بسیار سنگین‌تری نه با پول که با تهدید امنیت بپردازیم.